

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Актуальні питання історії та культури України»
(обов'язкова)

Освітньо-професійні програми *«Системний аналіз»*

Спеціальність: 124 – *Системний аналіз*

Галузь знань: 12 – *Інформаційні технології*

Рівень вищої освіти *перший (бакалаврський)*

Факультет математики та інформатики

Мова навчання *українська*

Розробник: кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України
Дробіна Лілія Миколаївна

Профайл викладача: [http://www.histukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[3030\]\[caf_pers_id\]=1208&commands\[3030\]=item](http://www.histukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[3030][caf_pers_id]=1208&commands[3030]=item)

Контактний тел. +380665063228

E-mail: l.drobina@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=1788>

Консультації: Очні консультації: за попередньою домовленістю
- вівторок та середа з 14.30 до 15.30
Онлайн консультації: за попередньою домовленістю Viber
(+380665063228)
в робочі дні з 10.00 до 17.00

1. Анотація

Боротьба України за власну історію точиться упродовж століть, а нині вивчення правдивої історії Української держави має величезне значення у контексті повномасштабної війни Росії проти України. Новітній підхід до викладання історії включає в себе формування у студентів історичного мислення, допомагає зрозуміти сучасність за допомогою аналізу минулого. За допомогою цих знань вчені і державні діячі пояснюють джерела багатьох етнічно-національних конфліктів, прогнозують перспективи розвитку культури, нововведення, прийняття соціально-економічних реформ, мають змогу організувати ефективну систему керування соціальними процесами та створити певні умови, що є необхідними для виховання нового покоління відповідно до звичаїв і традицій українського народу. Водночас історичне мислення є важливим чинником соціальної активності, виховання патріотизму, консолідації народу, інтеграції та їх мобілізації задля вирішення певних соціальних завдань. Знання історії є необхідною умовою ефективної участі людини в суспільному житті. Історія вчить кожну людину, спираючись на загальнолюдські цінності, творчо опрацьовувати і критично переосмислювати багатство світового історичного досвіду та засвоювати його уроки, формувати на цій основі власні переконання, громадську позицію, здобути навички та вміння, необхідні для практичної діяльності.

2. Мета навчальної дисципліни:

На основі об'єктивного викладу та багатого фактичного матеріалу по кожній темі послідовно, у демократичному дусі здійснювати національно-патріотичне виховання студентів, вміло прищеплювати їм любов і повагу до свого народу, його мови, культури, історичних традицій, до рідної Вітчизни – суверенної держави Україна. Водночас сприяти виробленню у них загальноновизнаних людських моральних і історичних цінностей.

При викладенні матеріалу враховувати фахову специфіку студентів факультету:

- ознайомити студентів з найголовнішими подіями вітчизняної історії, з героїчними (і трагічними) сторінками боротьби українського народу проти поневолення, за свою свободу, незалежність, державність;
- домагатися усвідомленого, міцного засвоєння ними програмового матеріалу, розуміння історичного процесу як закономірного і безперервного розвитку людської цивілізації;
- навчити студентів користуватися історичними джерелами та літературою, самостійно встановлювати причинно-наслідкові зв'язки при аналізі історичних подій, фактів, виробляти у них уміння використовувати історичний досвід для вирішення сучасних завдань.

3. Пререквізити

Викладаючи цю навчальну дисципліну слід враховувати те, що студенти на першому курсі опановують курси «Українська мова», які сприятимуть засвоєнню ними курсу «Актуальні питання історії та культури України».

4. Результати навчання

Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України. Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 12 Інформаційні технології за спеціальністю 124 Системний аналіз (освітньо-професійна програма «Системний аналіз») вивчення дисципліни сприяє формуванню:

загальних компетентностей:

ЗК07. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК15. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК16. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

програмних результатів навчання:

ПР16. Розуміти і реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ПР17. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

Також вивчення даної дисципліни формує у здобувачів освіти *соціальні навички (soft skills)*: комунікативність (реалізується через: метод роботи в парах та групах, мозковий штурм, метод самопрезентації), робота в команді (реалізується через: метод проектів), таймменеджмент (реалізується через: метод проектів, робота в групах, тренінги), лідерські навички (реалізується через: робота в групах, метод проектів, метод самопрезентації).

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма				заочна форма		
	усього	у тому числі			усього	у тому числі	
		л	с	с.р.		л	с.р.
Змістовий модуль 1. Політико-культурний простір українського минулого в епоху середньовіччя та раннього нового часу (IX – кінець XVIII ст.)							
Тема 1. Руська держава у політико-культурному просторі українського минулого Мета: Розкрити процес становлення та розвитку державності Русі – від	8	2	2	4	8	2	6

язичників до християн. Простежити культурні впливи сусідів на Київську державу.							
Тема 2. Regnum Ruthenorum – феномен української державності. Мета: Розглянути феномен держави Романовичів. Проаналізувати особливості цивілізаційного вибору – «між Сходом і Заходом».	6		2	4	6		6
Тема 3. На перехресті нових світів: Русь-Україна у складі ВКЛ та Королівства Польського (середина XIV – XVI ст.) Мета: Простежити процес культурної й політичної інтеграції українських земель до складу литовської та польської держав.	5	2		3	5		5
Тема 4. Генеза українського козацтва. Еволюція Війська Запорозького у XVI – перша половина XVII ст. Мета: Представити обставини зародження та розвитку запорозького козацтва, явище козакування у XVI ст., появу реєстрового козацького війська і створення козацької автономії у першій половині XVII ст.	6		2	4	6		6
Тема 5. Епоха Хмельниччини. Козацька революція середини XVII ст. і відродження державності. Мета: Розглянути особливості національно-визвольної боротьби та соціальних катаклізмів у період Хмельниччини.	5	2		3	7	2	5
Тема 6. Феномен Руїни в українській історії. Культурний вимір «козацької епохи». Мета: Простежити особливості внутрішньо-політичного та міжнародного становища українських козацьких держав. З'ясувати характерні риси розвитку української культури епохи козащини.	6	2		4	5		5
Тема 7. «Мазепинська доба» та згасання козацьких автономій у кінці XVII – другій половині XVIII ст. Мета: Представити феномен Івана Мазепи в історії Гетьманщини. Простежити процес занепаду українських козацьких держав у XVIII ст.	6		2	4	5		5
Разом за змістовим модулем 1	42	8	8	26	42	4	38

Змістовий модуль 2. Формування української модерної ідентичності у боротьбі за національну державу							
Тема 1. «Два світи»: українські землі у складі Російської та Австрійської імперій у XIX ст. Мета: Розкрити особливості соціально-економічного становища українських земель у складі двох імперій. Окреслити політику імперського колоніалізму стосовно українських земель.	6		2	4	5		5
Тема 2. «Із селян у націю»: формування модерної української ідентичності та культурний вимір українського відродження у XIX ст. Мета: Простежити зародження та розвиток української національної ідеї.	7	2		5	7	2	5
Тема 3. «Україна в огні і революції»: Відродження державності українського народу у першій чверті XX ст. Мета: Розкрити хід та особливості боротьби за українську державність під час революційних подій 1917 – 1921 рр.	6	2		4	7	2	5
Тема 4. Советська Україна у міжвоєнний період: від національного ренесансу до московського терору. Мета: Простежити феномен українського культурного відродження, розгортання й апогей сталінського терору щодо українського народу.	6		2	4	6		6
Тема 5. «Між двома проваллями»: Україна у Другій світовій війні. Мета: Проаналізувати героїчну боротьбу українського народу проти тоталітарних режимів Адольфа Гітлера та Йосифа Сталіна.	5	1		4	5		5
Тема 6. Український вимір у десятиліття контролюваного лібералізму й наростання системної кризи Советського Союзу. Мета: Розкрити політико-культурні та соціально-економічні процеси в УРСР.	6		2	4	5		5
Тема 7. Україна від «перебудови» до незалежності. Мета: Проаналізувати шляхи боротьби за відновлення української національної державності наприкінці 80-х рр. XX ст. та процес становлення України як складової європейського культурно-цивілізаційного простору.	5			5	6		6
Тема 8. Російсько-український антагонізм: історична тяглість і сучасність. Мета: Аналіз та оцінка російсько-українських відносин у контексті	7	2	1	4	7	2	5

наростаючих імперіалістичних настроїв путінського режиму. Виявлення ключових рис та механізмів протистояння концепції «руського міра».							
Разом за змістовим модулем 2	48	7	7	34	48	6	42
Усього годин	90	15	15	60	90	10	80
Підсумкова форма контролю	екзамен						

5.2. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми	К-сть годин
1.	Руська держава у політико-культурному просторі українського минулого	4
2.	Regnum Ruthenorum – феномен української державності	4
3.	На перехресті нових світів: Русь-Україна у складі ВКЛ та Королівства Польського (середина XIV – XVI ст.)	3
4.	Гене́за українського козацтва. Еволюція Війська Запорозького у XVI – перша половина XVII ст.	4
5.	Епоха Хмельниччини. Козацька революція середини XVII ст. і відродження державності.	3
6.	Феномен Руїни в українській історії. Культурний вимір «козацької епохи».	4
7.	«Мазепинська доба» та згасання козацьких автономій у кінці XVII – другій половині XVIII ст.	4
8.	«Два світи»: українські землі у складі Російської та Австрійської імперій у XIX ст.	4
9.	«Із селян у націю»: формування модерної української ідентичності та культурний вимір українського відродження у XIX ст.	5
10.	«Україна в огні і революції»: Відродження державності українського народу у першій чверті XX ст.	4
11.	Совєтська Україна у міжвоєнний період: від національного ренесансу до московського терору	4
12.	«Між двома проваллями»: Україна у Другій світовій війні.	4
13.	Український вимір у десятиліття контрольованого лібералізму й наростання системної кризи Совєтського Союзу	4
14.	Україна від «перебудови» до незалежності	5
15.	Російсько-український антагонізм: історична тяглість і сучасність.	4
	Разом	60

Самостійна робота складається з повторення матеріалу, засвоєного на лекціях, самостійного опанування частини теоретичного матеріалу, роботи з контрольними запитаннями та завданнями.

6. Освітні технології, методи навчання і викладання навчальної дисципліни

Вивчення даної дисципліни реалізується через інтерактивні методи в парах та групах, мозковий штурм, кейс-метод, метод самопрезентації та проєктів, алгоритмізацію навчального процесу (робота за схемами-конспектами, використання методичних порад, лекція), дистанційні технології (тести).

7. Контроль та оцінювання результатів навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни

7.1. Види та форми контролю

Під час лекції та семінарського заняття обов'язковою є перевірка наявності студентів. В ході лекції використовується усне опитування у вигляді колоквіуму. Семінарське заняття передбачає усне опитування-виступ. Для підсумкового модуля проводиться письмова робота.

Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, презентації) відповідь студента та ін. Для отримання студентом додаткових балів проводяться бесіди-консультації на задану тему.

Формою підсумкового контролю є екзамен. Максимальна кількість балів – 40 по 100-бальній шкалі. Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за екзамен не може бути нижче 20 балів.

Умови допуску до екзамену: відпрацювання усіх практичних занять, отримання мінімально допустимої суми балів з усіх форм контролю. Студент не допускається до іспиту, якщо набрав під час семестру менше 20 балів.

7.2. Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є виступи на семінарах, модульні контрольні роботи, написання есе, рефератів, ІНДЗ, презентації. За систематичне відвідування лекцій та активність на практичних заняттях студенту нараховується додатково 2-4 бали до модуля; якісне та вчасне виконання ІНДЗ заохочується 3-5 балами; пропущені заняття повинні відпрацьовуватись та, в разі пропуску без поважних причин, караються зняттям 2 балів за кожне пропущене заняття.

В ході читання курсу робиться постійний наголос на міждисциплінарних зв'язках предметів, які вивчаються студентами.

7.3. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання рівня та якості знань студентів здійснюється шляхом виконання ними відповідних навчальних завдань, під час роботи над якими демонструють власне логічно побудоване історичне мислення; розгорнуті і стислі, але конкретні усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи у дискусіях тощо.

Для визначення ступеня оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінюванням виокремлюються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої

думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Під час поточного контролю студент може отримати такі бали:

7-8 балів – ґрунтовна, самостійна творча відповідь з широким аналізом документів, використанням нової літератури, вміння робити аргументовані висновки.

5-6 балів – самостійна продумана відповідь з використанням документів, участь у дискусіях, аргументоване відстоювання своєї думки, однак відсутній глибокий аналіз історичного процесу чи історичного явища, немає висновків.

3-4 балів – репродуктивне відтворення фактів конспекту без розуміння причинно-наслідкових зв'язків, механічне читання конспекту.

1-2 бали – поверхове володіння темою, знання окремих фактів, однак відсутній зв'язок між ними, немає розуміння єдиного історичного процесу.

Під час підсумкового контролю студент може отримати такі бали:

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)								Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
5	5	5	5 (*10)	5	5	5	5 (*10)		

T1-T8 – теми змістових модулів.

*10 балів – змістовий модуль контроль

Оцінювання здійснюється згідно шкали оцінювання – національної та ECTS:

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Політика освітнього процесу

Здобувач зобов'язаний своєчасно та якісно виконувати всі отримані завдання; за необхідністю з метою з'ясування всіх незрозумілих під час самостійної та індивідуальної роботи питань, відвідувати консультації викладача.

Студенти мають дотримуватись правил академічної доброчесності відповідно до «Етичного кодексу ЧНУ». Політика дотримання академічної доброчесності (відповідно до Закону України «Про вищу освіту») – викладання навчальної дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Наявність академічного плагіату в студентських роботах є підставою для виставлення негативної оцінки. Списування студентів під час проведення модульної контрольної роботи є підставою для дострокового припинення її складання та виставлення негативної оцінки.

Складання / перескладання екзамену відбувається за встановленим деканатом розкладом.

8. Рекомендована література

8.1. Основна

1. Аркас М. Історія України-Руси. Київ: Наш формат, 2020. 436 с.
2. Бажан О., Мицик Ю. Від трипільців до кіборгів. Коротка історія України. Київ: Видавництво Кліо, 2020. 688 с.
3. Бойко О. Д. Історія України. 8-ме видання, перероблене, доповнене. Київ: Академія, 2021. 640 с. URL: [Бойко історія України \(nmu.org.ua\)](http://nmu.org.ua)
4. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2016. 248 с.
5. Буковина: її минуле і сучасне / Ред. Д.Квітковського, Т.Бриндзана, А.Жуковського. Перевид. з видан. 1956 р. Чернівці: Друк Арт, 2021. 965 с.
6. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури: архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно. Львів: Світ, 2018. 224 с.
7. Голубець М. Велика історія України. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 400 с.
8. Гончарук П. Історії України. Курс лекцій з найдавніших часів до початку XX століття. Київ: Центр навч.літ-ри, 2019. 528 с.
9. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf
10. Історія України: проблемні лекції для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів: навч. посіб. / за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси, ЧДТУ, 2018. 607 с.

11. Громенко С. 250 років фальші: російські міфи про Крим. Київ: Фоліо, 2019. 255 с.
12. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1913 року. Київ: Золоті ворота, 2013. 524 с.
13. Гуржій О., Реєнт О. Славетна Україна: Битви та повстання від княжої до імперської доби. Київ: Арії, 2021. 352 с.
14. Дорошенко Д. Короткий курс історії України (Передрук з першого видання 1923 р.). Київ: Центр навч.літ-ри, 2020. 234 с.
15. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. Київ: Саміт-книга, 2021. 472 с.
16. Залізник Л. Стародавня історія України (друге видання, доповнене). Київ: Темпора, 2019. 640 с.
17. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. Київ: Центр навч.літ-ри, 2019. 340 с.
18. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Харків: ВД "ШКОЛА", 2017. 592 с.
19. Плохій С. Брама Європи: Історія України від скіфських воєн до незалежності. Посібник. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2022. 512 с.
URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti.pdf
20. Попович М. В. Нарис історії культури України / 2-ге вид., допов. Київ: АртЕк, 2017. 730 с.
21. Стьопін А. Історія України: конспект лекцій: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2018. 104 с.
22. Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945). Київ: Гельветика, 2021. 368 с.
23. Харькова Н. Історія України: опорний конспект. Повний курс у 49 таблицях. Київ: Навч.книга Богдан, 2018, 156 с.
24. Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI століття). Київ: Центр навч.літ-ри, 2020. 229 с.

8.2. Допоміжна

1. Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 288 с.
2. Беркгоф Карел. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою. Київ: Критика, 2011. 556 с.
3. Брехуненко В. Україна й українці: ім'я як поле битви. Київ, 2020. 272 с.
4. Брицький П. Голодомори в радянській Україні. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2013. 312 с.
5. Вербицька П. В., Хома І. Я. Історія української культури: європейський контекст: навч. посібник. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 301 с.
6. Війна. Грані / Авт. та упоряд.: Л. Легасова, О. Лисенко, І. Єрмолаєва, Т. Погоріла, Н. Смолярчук, О. Стяжкіна, О. Янковенко. Київ: Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, 2018. 220 с.

7. Голодомор в Україні: соціально-економічні, політичні, міжнародно-правові аспекти, свідчення очевидців: навчальний посібник / За заг. ред.: Ю. Шаповала, О. Потехіна. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. 225 с.
8. Горобець В. Зірки та терени козацької революції. Історія звитяг і поразок. Київ: Кн. клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 480 с.
9. Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. 3-те вид., доповн. / Упорядн.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2016. 924 с.
10. Довідник з історії України (А – Я) / За заг ред. І. Підкови, Р. Шуста. Київ: Генеза, 2001. 1136 с.
11. Енциклопедія Голодомору 1932-1933 років в Україні / Вступ. слово Є. Нищука; Передмова, авторський текст В. Марочка. Дрогобич: «Коло», 2018. 576 с.
12. Енциклопедія історії України. В 10-ти томах. Київ: Наукова думка, 2003-2013.
13. Еплблом Енн. Червоний голод. Війна Сталіна проти України. Київ: HREC PRESS, 2018. 440 с.
14. Історія української культури: європейський контекст: навч. посібник / П. В. Вербицька, І. Я. Хома; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 301 с.
15. Зінченко О., В'ятрович В., Майоров М. Війна і міф. Невідома Друга світова. Київ: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 272 с.
16. Кралюк П. Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях. Харків: Фоліо, 2020. 424 с.
17. Красовицький О. Хроніка війни. 2014–2022. Перші півроку повномасштабної агресії (24.02.2022 – 24.08.2022). Київ: Фоліо, 2022. 480 с.
18. Лазарович М. Російсько-українська війна (2014-2017 роки): короткий нарис. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2017, 240 с.
19. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. М. Климчука. Київ: Laurus, 2015. 400 с.
20. Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталіним. Київ: Грані-Т, 2011. 448 с.
21. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. 1569-1999 рр. Київ: Дух і Літера 2016 р. 464 с.
22. Сорока Ю. 100 важливих подій історії України. Харків: Фоліо, 2019. 208 с.
23. Україна. Хроніка історичних подій. Атлас / Упоряд. Д. Ісаєв. Київ: Картографія, 2016. 128 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Фонди бібліотек: університетської, факультетської, обласної, Верховної Ради України. Бібліотечно-бібліографічні ресурси. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/excursion/kozaztvo.html>
2. Енциклопедія історії України. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
3. Грушевський М. Історія України-Русі: В 6 т. <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur.htm>

4. Замки і храми України. URL: <https://castles.com.ua/index.html>
5. Ізборнік. Історія України IX-XVIII. Першоджерела та інтерпретація. URL: <http://litopys.org.ua/>
6. Історія козацтва XV-XXI ст. URL: <http://www.cossackdom.com/>
7. Історія та гуманітарні дисципліни. URL: <https://ukrhyst.at.ua/>
8. Невідома Україна. URL: <http://users.i.com.ua/~luzan/history/>
9. Україніка. URL: <http://www.ucrainica.com.ua/>
10. Українська армія. URL: <https://www.uarmy.com.ua/>
11. Українська геральдика. URL: <http://www.uh.ms.km.ua/>
12. EXLIBRIS: українська електронна бібліотека історія, публіцистика, художня література. URL: <http://exlibris.org.ua/>
13. <http://www.history.org.ua>
14. <http://www.history.com.ua>
15. <http://litopys.org.ua>
16. <http://ukrhyst.at.ua>
17. <http://incognita.day.kiev.ua>
18. <http://www.istpravda.com.ua>